

ร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง : ความเป็นมาและการดำรงอยู่ของการแพทย์
แผนจีนโบราณแห่งหนึ่งในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
Ear-Leng-Heung Store : The Origin and Existence of a
Traditional Chinese Medical in Damnoen Saduak
District, Ratchaburi Province

อิทธิพร ขำประเสริฐ / Itthiporn Khumprasert^๑

Received: Jun 12, 2020 Revised: Aug 26, 2020 Accepted: Sep 6, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ๒ ประการ คือ ๑) ความเป็นมา พัฒนาการของร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง และ ๒) ลักษณะความสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคมระหว่างผู้ให้บริการกับผู้ค้าส่งสมุนไพร และลูกค้าที่มาใช้บริการที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม จากการศึกษาวิจัย พบว่า ร้านเอี้ยะเล่งฮั้งเป็นสถานที่ให้บริการทางการแพทย์แผนจีน ก่อตั้งโดยนายคี้ แซ่ตั้ง ชาวไทยเชื้อสายจีนที่อพยพมาจากอำเภอกักไช่ มณฑลทกวางตุ้ง สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยเลือกพื้นที่อำเภอดำเนินสะดวก ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนชาวจีนแหล่งใหญ่ตั้งถิ่นฐาน ร้านเอี้ยะเล่งฮั้งมีพัฒนาการมาเป็นลำดับ สามารถแบ่งออกเป็น ๓ ช่วงเวลาที่สำคัญ ได้แก่ ช่วงที่ ๑ พ.ศ.๒๔๘๐ - ๒๕๐๐ เป็นยุคบุกเบิกการค้าและการลงทุน ช่วงที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๐๑ -

---

^๑ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยคริสเตียน

๒๕๓๘ เป็นยุคการค้าเฟื่องฟู และผลกระทบจากการพัฒนาอำเภอ
ดำเนินสะตอก และช่วงที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๓๙ - ปัจจุบัน เป็นยุคการพลัดเปลี่ยนสู่ทายาทและ
การปรับตัว การดำรงอยู่ของร้านเอี้ยะเล้งฮั้งเกิดขึ้นจากลักษณะความสัมพันธ์
ทางสังคมของกลุ่มผู้คนที่มาเกี่ยวข้อง ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างร้านกับผู้ค้า
ส่งสมุนไพรที่มีระยะเวลายาวนานจนนำไปสู่ความไว้วางใจระหว่างกัน และ
ความสัมพันธ์ระหว่างร้านกับกลุ่มลูกค้าที่มาใช้บริการ ประกอบด้วย
ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และเพื่อนบ้านของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีน
ความสัมพันธ์กับ “ชาวสวน” ในฐานะที่เป็นกลุ่มลูกค้าหลัก และความสัมพันธ์
แบบส่งต่อจาก “ลูกค้าประจำ” การวิจัยในครั้งนี้ จึงแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์
ทางสังคมเป็นส่วนหนึ่งที่สนับสนุนความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจให้มีความต่อเนื่อง
และดำรงอยู่ได้

คำสำคัญ : การแพทย์แผนจีนโบราณ ความสัมพันธ์ทางสังคม การดำรงอยู่

Abstract

The purposes of this research were two fold: 1) to examine the origin background including the store development and 2) to study the characteristics of relations and social network among the store owner, herb suppliers, and customers that were the essential elements to the survival and persistence of Ear-Leng-Heung Store. The study was a qualitative research. The instruments used comprised of literature review, interview, and participatory observation. The findings revealed that: Ear-Leng-Heung Store, the traditional Chinese medical services, was founded by Mr.Khi SaeTang, Thai of Chinese descent migrated from Kik Sai District, Guangdong Province, China. He chose Damnoen Saduak District, which was a large Chinese Community for resettlement, to start his business. The development of Ear-Leng-Heung Store can be

divided into three periods of time. The first period, the pioneer phase on trade and investment started from 1937 to 1957. The second period, from 1958 to 1995, was the glorious years resulted from the development and expansion of Damnoen Saduak community. The last period, from 1996 to present, has been the time of adaptation and leadership succession. The survival and persistence of Ear-Leng-Heung Store originated from the characteristics of social relations among groups of people involved. This included the last long relation between the store owner and herb suppliers that build and sustain trust in their business relationship. The patterns of relation among the store owner and its customers, including clan relation, neighborhood relation among Thais of Chinese descent, relation with farmers who were the main target customer base, and also the pass-on relation from loyal customers who spread favorable word-of-mouth referrals. This study showed that social relation has been the key element that sustains economic relations continuously.

Keywords : Tradition Chinese Medicine, Social Relationship, Existence

บทนำ

การดูแลสุขภาพและรักษาภาวะการเจ็บป่วยของคนไทยด้วยการแพทย์แผนจีนนั้นมีมานานแล้วนับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยปรากฏหลักฐานในคัมภีร์โอสถพระนารายณ์ เป็นคัมภีร์ที่รวบรวมยาในราชสำนักของไทย ได้ระบุชื่อแพทย์ ผู้ประกอบยา คือ หมอจีน จำนวน ๑ คน ได้แก่ ขุนประสิทธิโอสถจีน ที่มีส่วนร่วมในการปรุงยาถวาย แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลวัฒนธรรมทางการแพทย์ของจีนที่เข้ามามีบทบาทและผสมผสานกับ

ภูมิปัญญาดั้งเดิมของไทย (กรมการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและทางเลือก, ๒๕๕๖) การแพร่หลายของการใช้ยาสมุนไพรจีนในสังคมไทยหลังจากนั้นจึงมีมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัจจัยที่มีส่วนสำคัญ คือ การอพยพย้ายถิ่นเข้ามาตั้งรกรากทำกินของชาวจีนสู่ประเทศไทยจำนวนมากโดยเฉพาะในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นเรื่อยมา สาเหตุที่ชาวจีนอพยพเข้ามาเกิดจากปัญหาภายในของสาธารณรัฐประชาชนจีน ๓ ประการ คือ ความอดอยาก ความเดือนร้อนจากภาวะสงครามและความสะดวกในการคมนาคม (วิยะดา ทองมิตร, ๒๕๒๗) คนจีนที่อพยพเข้ามาเหล่านี้ได้นำเอาความรู้ วิทยาการ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่หลากหลายเข้ามาปรับใช้ในสังคมไทย โดยเฉพาะการทำมาค้าขาย

พื้นที่ของอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี นับเป็นพื้นที่หนึ่งของประเทศไทย ที่มีชาวไทยเชื้อสายจีนหลายเชื้อสาย อพยพเข้ามาอยู่อาศัย เช่น แต่จิว แคะ ฮกเกี้ยน ไทหล่า เป็นต้น ได้อพยพเข้ามาอาศัยตั้งแต่แรกเริ่มเมื่อมีการขุดคลองดำเนินสะดวก^๒ โดยช่วงแรกเข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างในการขุดคลอง และหลังจากที่มีการขุดคลองเสร็จแล้วจึงได้ตั้งรกรากทำกินอาศัยอยู่ตลอดสองฝั่งคลองดำเนินสะดวก ซึ่งมีผลทำให้ในภายหลังชาวจีนได้ทยอยอพยพเข้ามาอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pendleton (1936) ที่ได้อธิบายว่า ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีชุมชนที่ตั้งถิ่นฐาน

---

^๒ เป็นคลองที่ขุดขึ้นจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ โดยทรงโปรดให้เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นแม่กองขุดคลอง ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการขุดคลองดำเนินสะดวก คือ การขยายตัวทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ คลองดำเนินสะดวกเป็นคลองที่ขุดเชื่อมระหว่างแม่น้ำแม่กลองกับแม่น้ำท่าจีน ครอบคลุมพื้นที่ ๓ จังหวัด คือ ในอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นคลองที่ช่วยย่นระยะการเดินทางจากพระนครไปยังหัวเมืองตะวันตก รวมทั้งมีการกำหนดเรียกขานชุมชนริมสองฝั่งคลองตามหลักเขตที่ปักด้วย เสาหิน ตั้งแต่หลักที่หนึ่งไปจนถึงหลักที่แปด

ตามแนวริมคลองดำเนินสะดวกเพิ่มมากขึ้น โดยเริ่มปรากฏกลุ่มอาคารไม้เรือนแถวริมคลอง ไกล่ชิดกัน สันนิษฐานว่าเป็นเรือนค้าขายสินค้า เนื่องจากด้านหน้ามีเรือจอดเทียบหลายลำ สำหรับเหตุผลที่ทำให้ชาวจีนอพยพเข้ามาอย่างต่อเนื่องอาจเป็นเพราะความสำคัญของพื้นที่ในหลายประการ ได้แก่ การมีทรัพยากรดินที่อุดมสมบูรณ์ ตลอดสองฝั่งคลองดำเนินสะดวกเหมาะแก่การเพาะปลูก และการมีคูคลองที่เชื่อมโยงกันอย่างทั่วถึงทำให้มีผลดีต่อการประกอบอาชีพ รวมทั้งการเดินทางไปมาสะดวกด้วยการคมนาคมทางน้ำ ตลอดจนพื้นที่อำเภอดำเนินสะดวกยังไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มากนัก สำหรับอาชีพที่นิยมทำกันมากที่สุด คือ เกษตรกรรม ผลผลิตที่ได้เหล่านี้ได้มีการลำเลียงส่งเข้าไปจำหน่ายในกรุงเทพฯ และตามหัวเมืองต่าง ๆ และจำหน่ายกันภายในพื้นที่ตามตลาดน้ำชุมชนต่าง ๆ ทั้งในเขตอำเภอดำเนินสะดวก และอำเภอบางคนที่ในจังหวัดสมุทรสงคราม อย่างไรก็ตามชาวไทยเชื้อสายจีนจำนวนหนึ่งที่อพยพและเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่อำเภอดำเนินสะดวก ได้ประกอบอาชีพการให้บริการรักษาโรคด้วยความรู้ทางการแพทย์แผนจีน โดยมีการจำหน่ายยาสมุนไพรจีนเพื่อใช้ในการรักษาควบคู่ไปด้วย ได้ให้บริการชาวไทยเชื้อสายจีนด้วยตนเองและคนไทยทั่วไปในอำเภอดำเนินสะดวกตามย่านชุมชนต่าง ๆ จึงทำให้เห็นความสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่อำเภอดำเนินสะดวก และบริเวณโดยรอบ รวมไปถึงปัจจัยที่จะมีส่วนสนับสนุนกิจการให้บริการแพทย์แผนจีนดำรงอยู่ได้ จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในพื้นที่ตลาดดำเนินสะดวกกล่าวว่าในอดีตนั้นมีร้านที่ให้บริการรักษาโรคด้วยการแพทย์แผนจีนตั้งอยู่ในอำเภอดำเนินสะดวกจำนวนหลายแห่ง โดยเฉพาะริมสองฝั่งคลองดำเนินสะดวกตั้งแต่ย่านหลักห้า หลักหก และหลักเจ็ดไปจนถึงบริเวณปากคลองลัดพลี แต่ปัจจุบันได้สูญหายและล้มเลิกกิจการไปจำนวนหนึ่ง

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นประเด็นปัญหาที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้าว่าร้านสมุนไพรจีนเหล่านี้มีความเป็นมาอย่างไร มีปัจจัยใดบ้างที่มีส่วนสำคัญต่อการดำรงอยู่ของร้านจำหน่ายยาสมุนไพรจีนเหล่านี้ ผู้วิจัยจึงได้เลือกร้านเอี้ยะเล่งฮึ้ง เป็นร้านที่เปิดให้บริการมาเป็นเวลา ๘๓ ปี และตั้งอยู่ใกล้ย่านใจกลางอำเภอดำเนินสะดวกเป็นกรณีศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. ศึกษาประวัติความเป็นมา พัฒนาการ ของร้านเอี้ยะเล่งฮั้งจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
๒. ศึกษาลักษณะความสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคมระหว่างผู้ให้บริการ ผู้ค้าส่งสมุนไพร และลูกค้าที่มาใช้บริการซึ่งส่งผลต่อการดำรงอยู่ของร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้เป็นกรณีศึกษาเฉพาะร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง อำเภอตำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี มุ่งเน้นการศึกษาและวิเคราะห์ใน ๒ ประเด็นหลัก คือ ประวัติ พัฒนาการของร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง ซึ่งเชื่อมโยงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และศึกษาถึงลักษณะความสัมพันธ์หรือเครือข่ายทางสังคมที่ส่งผลให้ร้านเอี้ยะเล่งฮั้งสามารถดำรงอยู่ได้ โดยวิเคราะห์จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) คือ ผู้ให้บริการหรือเจ้าของร้าน ผู้ค้าส่งสมุนไพร และลูกค้าที่มาใช้บริการ

วิธีการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งการศึกษาออกเป็นสองส่วน ได้แก่ ส่วนที่หนึ่ง เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการทำวิจัย และส่วนที่สอง คือ การศึกษาข้อมูลภาคสนาม โดยวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมีบทบาทในสองสถานะ คือ หนึ่งสถานะ “นักวิจัย” และสถานะที่สองการเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง ในฐานะที่เป็น “หลาน” ของผู้ก่อตั้งซึ่งอยู่อาศัยกับร้านแห่งนี้มาตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งยังได้มีส่วนร่วมในการช่วยดูแลและจำหน่ายยาสมุนไพรของร้าน จึงเป็นโอกาสที่ดีในการศึกษาทำให้เห็นภาพปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิดคุ้นเคยกับพื้นที่ศึกษาจนเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของผู้ถูกศึกษา (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๗) โดยผู้วิจัยสามารถที่จะสังเกตโดยตรง (Direct

Observation) และสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในแง่มุมต่าง ๆ อันได้แก่ ที่ตั้งของร้าน การตรวจวินิจฉัยโรค การให้คำแนะนำในการรักษาโรค การดูแลสุขภาพความเจ็บป่วย การผลิต การปรุงยา กลุ่มผู้มาใช้บริการ กระบวนการให้บริการ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการและผู้มาใช้บริการ บริบทหรือภูมิหลังที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับลูกค้า รวมทั้งผู้ค้าส่งสมุนไพร การศึกษาในครั้งนี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) กับกลุ่มบุคคลภายในร้าน กลุ่มผู้ค้าส่งสมุนไพร และกลุ่มลูกค้าที่มาใช้บริการโดยตั้งคำถามเพื่อขอรายละเอียดและความชัดเจน (Probing Question) และเพื่อขอข้อมูลที่เจาะจง (Specifying Question) กับกลุ่มตัวอย่าง (ชาย โปธิสิตา, ๒๕๔๙) ผู้วิจัยจะเน้นไปที่การพูดคุยโดยปล่อยให้บรรยากาศของการสัมภาษณ์เป็นไปอย่างไม่มีพิธีรีตอง ไม่เป็นทางการและไม่เคร่งครัดในเรื่องขั้นตอนและลำดับของข้อคำถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยจะแสดงให้เห็นถึงจุดร่วมและจุดต่างของข้อมูล และนำไปสู่การสร้างข้อสรุปจากเนื้อหา รวมทั้งกำหนดกรอบการนำเสนอข้อมูลตามประเด็นคำถามหลักและวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

๑. ที่มาของคำว่า “เอี้ยะเล้งฮั้ง”

ร้านเอี้ยะเล้งฮั้ง เป็นร้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่งตั้งอยู่ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ก่อตั้งโดยนายคี่ แซ่ตั้ง (ภาพที่ ๑) ชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งมีภูมิลำเนาเดิมที่อำเภอภักโข มณฑลกลวงตุง สาธารณรัฐประชาชนจีน อพยพเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ ๗ ร้านแห่งนี้เริ่มเปิดดำเนินการเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐ เอี้ยะเล้งฮั้ง เป็นภาษาจีนแต้จิ๋ว หากจะแยกความหมายดังกล่าวออกเป็น ๓ คำ คือ

“เอี้ยะ” แปลว่า ยา

“เล่ง” แปลว่า ความไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ หรือมีความเป็นพลวัต

“ฮั้ง” แปลว่า สวน

ดังนั้น ถ้ารวมความหมายจากคำทั้งหมดจะแปลความได้ว่า ร้านยาที่ตั้งอยู่ในชุมชน ท้องถิ่นที่มีผู้คนประกอบอาชีพเกษตรกรรม หรือชาวสวน ซึ่งให้บริการรักษาโรคดูแลสุขภาพ ความเจ็บป่วยของผู้คนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง หรือถ้าจะวิเคราะห์ให้มีความหมายเชิงนัยยะที่เกี่ยวกับการรักษาโรค ดูแลสุขภาพ หมายถึง การประยุกต์องค์ความรู้ทางการแพทย์แผนจีนในการรักษาโรคดูแลสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนให้สอดคล้องกับอุบัติการณ์ของโรคมีความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาได้อย่างเหมาะสม

ภาพที่ ๑ นายคี่ แซ่ตั้ง ผู้ก่อตั้งร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง และภรรยา

(ที่มา: อิทธิพร ขำประเสริฐ, ๒๕๕๙)

๒. พัฒนาการของร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง : จากอดีตสู่ปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์สมาชิกภายในครอบครัวของร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง การศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการมีส่วนร่วมใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับร้าน

แห่งนี้สามารถที่จะสรุปพัฒนาการของร้านจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งออกเป็น ๓ ช่วงระยะเวลาที่สำคัญ ดังนี้

ช่วงที่ ๑ ยุคบุกเบิกการค้าและการลงทุน (พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๕๐๐)

เนื่องด้วยพื้นฐานการประกอบอาชีพดั้งเดิมที่ดำเนินการอยู่ในสาธารณรัฐประชาชนจีนของนายคี้และครอบครัว ซึ่งเป็นแพทย์สมุนไพรจีน และตนเองมีความรู้อย่างเพียงพอในการประกอบอาชีพ รวมทั้งมีเงินทุนจากการค้าขายสินค้าทางการเกษตรในช่วงก่อนหน้านี้นี้จึงเป็นต้นทุนที่สำคัญในการประกอบธุรกิจ การเลือกพื้นที่ตลาดปากคลองสะเดา ตำบลศรีสุราษฎร์ อำเภอดำเนินสะดวก เป็นชุมชนชาวจีนใหญ่แห่งหนึ่งจึงเป็นการสร้างโอกาสที่จะทำให้กิจการค้าสามารถดำเนินไปได้ การเริ่มดำเนินกิจการของร้านเอี้ยะเล่งฮั้งในระยะแรกนั้นมีการดำเนินการเพื่อขออนุญาตจากหน่วยงานด้านสาธารณสุขของพื้นที่ สำหรับสมุนไพรจีนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการบริการนั้น มีการติดต่อกับผู้ค้าส่งสมุนไพรจีนในย่านเยาวราช กรุงเทพฯ ซึ่งพ่อค้าส่งเป็นกลุ่มคนจีนที่เข้ามาค้าขายสมุนไพรจีน และมีความรู้จักคุ้นเคยกับนายคี้ในฐานะเพื่อนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยรุ่นราวคราวเดียวกัน ในการจัดส่งสมุนไพรพ่อค้าส่งจะล่องเรือเอี้ยมจั้นมาจำหน่ายสมุนไพรถึงหน้าร้าน โดยล่องออกจากกรุงเทพฯ ผ่านคลองภาษีเจริญมาออกที่แม่น้ำท่าจีน และเข้าสู่คลองดำเนินสะดวกโดยผ่านประตูน้ำบางยางที่อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ล่องผ่านมายังร้านตั้งอยู่ริมคลองดำเนินสะดวกที่ตลาดปากคลองสะเดา เมื่อทำการซื้อขายสมุนไพรเป็นที่เรียบร้อย ผู้ค้าส่งก็จะล่องเรือจำหน่ายต่อไปยังประตูน้ำบางนกแขวก จังหวัดสมุทรสงคราม และเข้าสู่แม่น้ำแม่กลองเพื่อไปจำหน่ายสมุนไพรให้แก่ร้านจำหน่ายสมุนไพรจีนในตัวเมืองราชบุรี หลังจากนั้นก็จะล่องเรือกลับตามเส้นทางเดิมในขาล่องกลับกรุงเทพมหานครนี้ ผู้ค้าส่งใช้เวลาเดินทางกลับมายังร้านประมาณเกือบเดือน ทางร้านก็จะเตรียมเงินสำหรับจ่ายให้แก่ผู้ค้าส่งหลังจากที่ได้นำสมุนไพรไปจำหน่าย ดังที่ลูกสาวของนายคี้ เล่าให้ฟังว่า

“สมัยก่อนจะมีเรือขนาดใหญ่มีหลังคาคลุม คนอยู่อาศัยได้พอเรือมา เตี้ยก็จะลงไปเลือกซื้อยาที่ขายหมดไปมาแทน เราก็จะวิ่งลงไปดูในเรือว่า

มีอะไรบ้าง เขาเอายาไว้ที่ไหน มองไปที่ใต้ท้องเรือเปิดไม้กระดานเรือออกมา ก็เห็นยามัดใส่กระสอบเต็มไปหมด ช่าง ๆ เรือสองฝั่งก็จะมีชั้นวางยาเต็มไปหมด แม้แต่ใต้เพดานหลังคาเรือก็ยังมียาใส่ถุงใส่กระสอบมัดอยู่ด้วย”

ลูกค้าที่มาใช้บริการจากที่ร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง ในช่วงนี้ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในระแวกบ้านเดียวกัน และชุมชนใกล้เคียง ทั้งหมดจะเดินทางมาด้วยเรือพายหรือเรือยนต์ มาจอดเทียบที่หน้าร้าน โดยนายค้เป็นผู้ให้บริการหลักของร้านเอี้ยะเล่งฮั้งทำการตรวจวินิจฉัยโรค หลังจากนั้น จะทำการเขียนใบสั่งยาเพื่อจัดส่งสมุนไพรไปให้รับประทาน และในการจัดยานั้นจะมีภรรยาคอยช่วยจัดยาตามใบสั่งที่เขียนไว้ด้วย ดังที่ลูกสาวของนายค้ เล่าให้ฟังว่า

“อาหะหมะจะช่วยทำทุกอย่างในร้าน ทั้งเตรียมยาเพราะสมัยก่อน ยาแต่ละตัวที่สั่งมา มันต้องเอามาหั่น มาไส มาสับ ล้างก่อนเอาไปเตรียมใส่กะพอเตี้ยแหมะออกตัวยาสเสร็จ อาหะหมะก็จะมาช่วยจัดยา อาหะหมะรู้หนังสือจีน อ่านออกก็ช่วยเตี้ยได้ทุกเรื่อง และพวกลูก ๆ ก็จะช่วยอีกแรงหนึ่งด้วย”

นอกจากพื้นที่ของร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง จะเป็นพื้นที่ให้บริการตรวจรักษาโรค และจัดจำหน่ายสมุนไพรแล้ว พื้นที่ของร้านในช่วงเวลานี้ยังเป็นพื้นที่ของการแลกเปลี่ยน สนทนา พูดคุยระหว่างกลุ่มผู้คนเชื้อสายจีนด้วยกัน มีการตั้งวงจิบน้ำชาพูดคุยถึงการทำมาค้าขาย การประกอบอาชีพ การไถ่ถามถึงกิจการค้า และสารทุกข์สุกดิบของกลุ่มชาวจีน คนจีนที่อพยพเข้ามาใหม่ ความเคลื่อนไหว ในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มคนจีน เหตุการณ์บ้านเมือง ในช่วงแรกเริ่มนี้ ปัจจัยสนับสนุนให้สามารถเปิดดำเนินการได้มาจากการมีต้นทุนทางความรู้และเงินทุนที่เพียงพอ และร้านมีทำเลอยู่ในสถานที่เหมาะสม รวมทั้งมีวัตถุดิบที่ใช้ในการจัดจำหน่ายส่งตรงถึงร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง ผ่านคลองดำเนินสะดวก และที่สำคัญ คือ การมีสมาชิกในครอบครัวที่สนับสนุนกิจการของร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง

ช่วงที่ ๒ ยุคการค้าเฟื่องฟู และผลจากการพัฒนาอำเภอ
ดำเนินสะดวก (พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๓๘)

ในช่วงต้นของยุคนี้บรรยากาศทางการค้าของร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง
เต็มไปด้วยความคึกคักมีผู้คนที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนและคนไทยมาใช้

บริการจากทางร้านอย่างต่อเนื่อง โดยยังคงใช้เส้นทางสัญจรทางน้ำเป็นหลัก สะท้อนจากกิจกรรมทางการค้าที่ดำเนินการอยู่ร่วมกันในตลาดปากคลองสะเดา ที่เกือบทั้งหมดเป็นชาวไทยเชื้อสายจีน โดยแต่ละครอบครัวที่ได้อาศัยอยู่ ณ ตลาดแห่งนี้มีการจำหน่ายสินค้าและให้บริการนานาชนิด ได้แก่ ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า ร้านช่างไม้ ร้านขายทองคำ ร้านขายข้าวสาร พริก หอม กระเทียม ร้านขายข้าวต้ม ก๋วยเตี๋ยว กาแฟโบราณ ร้านจำหน่ายถ้วย ชาม จาน อุปกรณ์เครื่องมือทางการเกษตร โรงกลึง และโรงเหล้า จึงถือได้ว่าเป็นช่วงที่เศรษฐกิจของชุมชนชาวจีนริมคลองดำเนินสะดวกมีความเติบโต จากการจับจ่ายซื้อสินค้าและบริการจากตลาดปากคลองสะเดา เช่นเดียวกับพื้นที่ใกล้เคียงตลาดแห่งนี้ ยังมีแหล่งธุรกิจชุมชนขนาดย่อมของชาวไทยเชื้อสายจีนต่อเนื่องออกไป เช่น เยื้องฝั่งตรงข้าม มีโรงค้าพริก กระเทียม แดงโม โรงทำซีอิ๊ว บริเวณปากคลองซีอิ๊ว ถัดออกไปก็มีโรงก๋วยเตี๋ยว ขณะที่บรรยากาศภายในลำคลองเองก็เต็มไปด้วยเรือสินค้าหลากหลาย เช่น เรือขายก๋วยเตี๋ยว ก๋วยจั๊บ ขนมจีน ขนมหวาน หอยทอด ข้าวเกรียบปากหม้อ เรือขายสินค้าประเภทผัก ปลา หมู เป็ดพะโล้ เป็นต้น และด้วยความเติบโตทางเศรษฐกิจในย่านตลาดปากคลองสะเดาและพื้นที่ต่อเนื่องนี้ ได้นำไปสู่การสร้างความสนใจในการลงทุนของผู้ประกอบการรายใหม่ ๆ ที่จะเข้ามาয়งในพื้นที่ เช่น ก่อสร้างห้องแถวบริเวณฝั่งตรงข้ามกับตลาดปากคลองสะเดา เพื่อเปิดทำการค้า ดังที่ลูกสาวของนายคี้ เล่าว่า

“ในช่วงนั้นมีคนจีน ลูกหลานชาวจีนเต็มไปหมด ตลาดคลองสะเดาก็มีร้านค้าหลายอย่าง คนมาจับจ่ายซื้อของกันมาก อย่างฝั่งตรงข้ามแต่ก่อนก็เป็นที่โล่งพอสักพักก็มีนายทุนรายใหญ่มาสร้างห้องแถวมาเปิดขายยาจีน ร้านขายผ้า และร้านทำผมพร้อม ๆ กัน แต่พอเปิดได้สักพักก็ย้ายไป มีคนมาเช่าใหม่ขายอุปกรณ์ทำการเกษตรแทน” ดังภาพที่ ๒

ภาพที่ ๒ บรรยากาศบริเวณตลาดปากคลองสะเตาในอดีต
(ที่มา: อิทธิพร ขำประเสริฐ, ๒๕๕๙)

ในช่วงหลังปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา ประเทศไทยมีนโยบายการพัฒนาประเทศเพื่อไปสู่ความทันสมัย โดยมีการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้น แผนพัฒนาประเทศในช่วงดังกล่าวมุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาคมนาคมทางถนน พื้นที่อำเภอดำเนินสะดวกมีโครงข่ายถนนที่ตัดผ่าน คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๕ หรือถนนสายบางแพ - ดำเนินสะดวก-สมุทรสงคราม ได้เริ่มดำเนินการช่วงแรก ปี พ.ศ. ๒๕๐๒ สายบางแพ - ดำเนินสะดวก และช่วงที่สอง ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ เชื่อมต่อจากสายดำเนินสะดวกไปยังสายธนบุรี - ปากท่อ ถนนเส้นดังกล่าวเป็นถนนสายหลักที่ตัดผ่านอำเภอดำเนินสะดวก ทำให้อำเภอดำเนินสะดวกกลายเป็นเมืองเปิด สามารถเดินทางติดต่อกับกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงได้สะดวกยิ่งขึ้น (พรรณทิพย์ เปี่ยมพุทธานุกุล, ๒๕๓๗) และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ มีการตัดถนนสายดำเนินสะดวก - หลักห้า เป็นถนนที่ตัดคู่ขนานไปกับคลองดำเนินสะดวก ผลจากการพัฒนาคมนาคม

ถนนในพื้นที่ดำเนินสะดวกนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมสองฝั่งคลองดำเนินสะดวก บรรดาร้านรวงที่เคยตั้งเรียงรายจำหน่ายสินค้าและให้บริการต่าง ๆ ริมสองฝั่งคลองตามตลาดห้องแถวย่านชุมชนหนาแน่นต่างได้พากันไปจับจองอาคารพาณิชย์ที่ปลูกสร้างขึ้นใหม่ บริเวณชุมชนย่านต้นไทร (คลองฮกเกี้ยน) บริเวณดังกล่าวเป็นท่ารถโดยสารและขนส่งถ่ายสินค้า มีอาคารพาณิชย์เกิดขึ้น และในเวลาต่อมามีการขยายตัวไปที่บริเวณสองฝั่งถนนย่านตลาดสดเสรี และตลาดเสรีมสุขได้กลายเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชนแทนที่ศูนย์กลางเดิมที่กระจายตัวอยู่ตามชุมชนต่าง ๆ ริมคลองดำเนินสะดวกตามลำดับ

ร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง ยังคงตั้งอยู่ ณ ที่เดิมในตลาดปากคลองสะเดา ได้รับผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวตามไปด้วย สะท้อนจากการเดินทางมาของลูกค้าที่ยังร้านที่เดินทางมาด้วยรถยนต์ โดยเข้ามาทางด้านหลังของร้านติดต่อกับถนนสายดำเนินสะดวก - หลักห้า และการเกิดขึ้นจากคลินิกทางการแพทย์สมัยใหม่ริมถนน จึงมีส่วนทำให้ผู้มาใช้บริการร้านเริ่มที่จะลดจำนวนลงไปบ้าง แต่ก็ยังมีผู้คนบางส่วนโดยเป็นกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนที่เป็นเครือญาติและอยู่ในระแวกย่านชุมชนเดียวกันที่ยังคงมาใช้บริการอยู่ สำหรับการติดต่อกับผู้ค้าส่งสมุนไพร ร้านยังคงใช้บริการกับพ่อค้าส่งในเขตเยาวราชที่รู้จักกันมาตั้งแต่ช่วงก่อตั้งร้าน และมีการเปลี่ยนแปลงการเดินทางเรือส่งสินค้าจากเดิมที่ร้านค้าส่งสมุนไพรดำเนินการด้วยตนเอง มาเป็นการจัดส่งผ่านบริษัทขนส่งทางเรือแทน

ช่วงที่ ๓ ยุคการพลัดเปลี่ยนสู่ทายาท และการปรับตัว (พ.ศ. ๒๕๓๙ - ปัจจุบัน)

ในช่วงต้นของระยะนี้บรรยากาศทางการค้าของร้านเอี้ยะเล่งฮั้งไม่คึกคักเหมือนในช่วงที่ผ่านมา ลูกค้าที่มาใช้บริการลดจำนวนลง ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำไปสู่ชุมชนริมถนน ร้านรวงที่เคยตั้งเรียงรายอยู่ริมสองฝั่งคลองดำเนินสะดวก รวมทั้งผู้คนที่อาศัยอยู่ริมสองฝั่งคลอง ต่างเคลื่อนย้ายไปซื้ออาคารพาณิชย์ปลูกใหม่ริมถนน รวมทั้ง

ความนิยมในการรักษาด้วยการแพทย์สมัยใหม่ที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตผู้คนในท้องถิ่นมากขึ้น และในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ทางร้านยังสูญเสียบุคคลที่มีนัยสำคัญต่อการดำเนินกิจการของร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง คือ นายคี้ เสียชีวิตลงด้วยโรคชรา จึงทำให้ลูกค้าที่เคยมาใช้บริการเข้าใจว่าร้านไม่ได้เปิดดำเนินการแล้ว หรือเข้าใจว่าไม่มีผู้สามารถตรวจรักษาโรคได้ จึงทำให้ลูกค้าที่มาใช้บริการลดจำนวนลงไปมาก การดำเนินกิจการของร้านหลังจากนั้น สถานการณ์การค้ายังไม่ดีขึ้นเท่าที่ควรลูกค้าในแต่ละวันมีจำนวนไม่มาก ลูกสาวของนายคี้ทั้งสองคนที่เป็นผู้สืบทอดกิจการต่อ ได้เรียนรู้ประสบการณ์เกี่ยวกับการรักษา การตรวจวินิจฉัยโรคและการจัดสมุนไพรจากนายคี้ผู้เป็นบิดาได้มาส่วนหนึ่งแล้ว จึงได้ตัดสินใจที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการรักษาทางการแพทย์แผนจีน และการแพทย์แผนไทยทั้งในประเทศและที่สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยคาดหวังว่าจะได้ความรู้ที่ลึกซึ้งชัดเจน และเพิ่มความเข้าใจมากยิ่งขึ้นในการศึกษาศาสตร์ดังกล่าวและนำมาใช้ในการให้บริการรักษาลูกค้าได้อย่างเหมาะสม

หลังจากการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมได้ดำเนินการควบคุมไปกับการดำเนินกิจการของร้านจึงทำให้สามารถนำความรู้ที่ได้ศึกษามาประยุกต์ในการรักษาแก่ผู้มาใช้บริการ ทายาททั้งสองคนที่สืบทอดกิจการของร้านจึงได้เรียนรู้จากอาการ ภาวะความเจ็บป่วยจากลูกค้าที่มาใช้บริการมากขึ้น และทำการรักษาจนสามารถเกิดผลในทางดีแก่ลูกค้าที่มาใช้บริการอย่างตรงจุดและหายขาดจากอาการเจ็บป่วย ส่งผลทำให้ลูกค้าที่มาใช้บริการมีการบอกต่อระหว่างปากต่อปาก (Word of Mouth) และเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยมาทั้งลูกค้าในกลุ่มเดิมที่เป็นกลุ่มชาวสวน กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่หายหน้าไปจากการเคยมาใช้บริการช่วงก่อนหน้านี้ และยังมีกลุ่มลูกค้ากลุ่มใหม่ ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ต่างอำเภอ และจังหวัดอื่น ๆ ที่อยู่โดยรอบจังหวัดราชบุรี เช่น สมุทรสาคร สมุทรสงคราม นครปฐม กาญจนบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ กรุงเทพมหานคร มาใช้บริการ ดังภาพที่ ๓

ภาพที่ ๓ การจัดจำหน่ายสมุนไพรในร้านเอี้ยะเล้งอึ้ง
สมัยที่ร้านตั้งอยู่ริมคลองดำเนินสะดวก
(ที่มา: อธิธิพร ขำประเสริฐ, ๒๕๕๙)

ผลจากการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมของทายาททั้งสองของร้าน นอกจากจะทำให้จำนวนลูกค้าเพิ่มขึ้นแล้ว ยังได้นำไปสู่การเกิดความมั่นใจในการให้บริการแก่ลูกค้าของผู้ให้บริการด้วย ขณะเดียวกันการเรียนรู้อาการแพทย์แผนไทย ยังช่วยให้เกิดการนำความรู้ทางการแพทย์แผนไทยมาประยุกต์ร่วมในการรักษาอาการให้แก่ลูกค้าที่มาใช้บริการควบคู่ไปกับการรักษาด้วยการแพทย์แผนจีนด้วย เช่น การแนะนำการดูแลสุขภาพด้วยการใช้สมุนไพรในท้องถิ่นมาช่วยป้องกันอาการเจ็บป่วย หรือการบำบัดอาการเจ็บป่วย

ของตัวลูกค้าที่มาใช้บริการด้วยตนเอง^๓ การรับประทานอาหารที่เหมาะสมถูก
กับภาวะอาการเจ็บป่วย การดูแลสุขภาพด้วยการออกกำลังกาย และในช่วง
กลางปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง ต้องพบกับ การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่อีก
ครั้งอันเป็นผลมาจากการที่เจ้าของที่ดินซึ่งร้านเช่าอยู่ ณ บริเวณตลาดปากคลอง
สะเตา มีแนวคิดในการพัฒนาที่ดินขึ้นจึงทำให้ทางร้านได้ตัดสินใจย้ายที่ดำเนิน
กิจการแห่งใหม่ โดยย้ายมาอยู่ริมถนนสายบางแพ - ดำเนินสะตอก - สมุทรสงคราม
บริเวณเชิงสะพานข้ามคลองดำเนินสะตอก ร้านแห่งใหม่สามารถเปิดดำเนินการ
ได้ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยมีลูกค้ากลุ่มเดิมได้ติดตามมาใช้บริการ
ตามสถานที่ตั้งใหม่ รวมทั้งยังมีลูกค้ากลุ่มใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมาใช้บริการ เนื่องจาก
สถานที่ตั้งแห่งใหม่อยู่ในเส้นทางการคมนาคมที่สะดวกมากขึ้น (ภาพที่ ๔ - ๕)
ขณะที่การติดต่อกับร้านค้าส่งสมุนไพรยังทำการติดต่อกับกลุ่มพ่อค้าส่งดั้งเดิมที่
เคยติดต่อกันมา โดยสานต่อความสัมพันธ์กับคนรุ่นลูกที่ได้สืบทอดการค้าส่ง

---

^๓ สาเหตุหนึ่งที่ทำให้ร้านมีลูกค้าเพิ่มขึ้นตามลำดับอาจวิเคราะห์ได้ว่าส่วนหนึ่งเป็นเพราะ
การรักษาอาการเจ็บป่วยที่เห็นผล และความสะดวกในการเข้าถึงร้านทั้งทางน้ำและทางบก
อีกปัจจัยหนึ่งอาจวิเคราะห์ได้จากการส่งเสริมและสนับสนุนการรักษาด้วยการแพทย์
แผนจีนของภาครัฐ ดังปรากฏในนโยบายและความร่วมมือทางวิชาการของกระทรวงสาธารณสุข
ไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นต้นมา ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์ความ
ร่วมมือการแพทย์ไทย - จีน และในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ มีการออกประกาศให้บุคคลทำการ
ประกอบโรคศิลปะโดยอาศัยการแพทย์แผนจีน พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้บัญญัติว่า “บริการสาธารณสุข” ให้รวมถึงการบริการการแพทย์แผนไทยและ
การแพทย์แผนทางเลือก (ขวลิต สันติกิจรุ่งเรือง, ๒๕๔๙) มีการเปิดสอนระดับปริญญาตรี
ด้านการแพทย์แผนจีนของสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่ง เป็นต้น จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิด
กระแสการแพทย์ทางเลือกให้แก่สังคม ซึ่งการแพทย์แผนจีนก็เป็นส่วนหนึ่ง สอดคล้องกับ
การวิจัยของยุพวดี บุญชิต และทัศนีย์ ฮาซาไนท์ (๒๕๔๙) ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ได้วิเคราะห์ว่า
การให้บริการด้วยการแพทย์แผนจีนทั้งในสถานพยาบาลของรัฐและเอกชนของไทยมี
แนวโน้มเพิ่มจำนวนขึ้น ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องจัดเตรียมและพัฒนากุศลกรทาง
การแพทย์แผนจีน เพื่อรองรับการขยายตัวดังกล่าว

สมุนไพรจากคนรุ่นพ่อ และมีการจัดส่งสมุนไพรที่สั่งซื้อโดยบริษัทขนส่งผ่าน
เส้นทางถนนแทน

ภาพที่ ๔ ภายในร้านเอี้ยะเล่งฮึ้งปัจจุบัน
(ที่มา: อิทธิพร ขำประเสริฐ, ๒๕๕๙)

ภาพที่ ๕ ภาพถ่ายทางอากาศแสดงบริเวณพื้นที่ตั้ง
ของร้านจากริมคลองดำเนินสะดวกสู่ริมถนน
(ที่มา: อิทธิพร ขำประเสริฐ, ๒๕๕๙)

๓. ปัจจัยที่สนับสนุนการดำรงอยู่ของร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง

มีปัจจัย ๒ ประการ ที่มีส่วนสำคัญต่อการทำให้ร้านเอี้ยะเล่งฮั้งสามารถดำรงอยู่ได้ คือ ความสัมพันธ์ที่เกิดจากกลุ่มผู้ค้าส่งสมุนไพรจีนและความสัมพันธ์ที่เกิดกับกลุ่มลูกค้าประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๓.๑ ความสัมพันธ์กับผู้ค้าส่งสมุนไพร

ร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง มีการติดต่อซื้อขายสมุนไพรจีนกับผู้ค้าส่งจำนวน ๒ - ๓ ราย ในพื้นที่เยาวราชและจักรวรรดิ เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนด้วยกันที่รู้จักคุ้นเคยติดต่อกันมาตั้งแต่เปิดดำเนินการทำให้เกิดความสนิทสนมกับเจ้าของกิจการดังกล่าว จึงเป็นคู่ค้าที่สำคัญระหว่างกันเป็นระยะเวลายาวนาน โดยเมื่อคนรุ่นพ่อแม่ในฐานะผู้บุกเบิกกิจการเสียชีวิตไปแล้ว รุ่นลูกสืบทอดกิจการซื้อขายสมุนไพรมาอย่างอย่างต่อเนื่อง ทำให้การจัดหาสมุนไพรของร้านดำเนินไปอย่างราบรื่นมาโดยตลอด ข้อดีของการมีร้านค้าส่งสมุนไพรที่เป็นคู่ค้าประจำมีอยู่หลายประการ ได้แก่ การทำให้ทางร้านไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทางไปเลือกหาสมุนไพรที่มีอยู่หลายแหล่งในย่านเยาวราชที่จะต้องแสวงหาแหล่งที่ดีที่สุด เปรียบเทียบราคา คุณภาพของสมุนไพรสามารถสั่งซื้อสมุนไพรได้ตามความต้องการ และยังได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสถานการณ์ตลาดสมุนไพร ราคาสมุนไพร ปริมาณสมุนไพรที่มีจำนวนมากหรือขาดแคลนในตลาดสมุนไพรจากการพบปะพูดคุยกับผู้ค้าส่งส่งผลให้สามารถวางแผนการจำหน่ายสมุนไพรของร้านทั้งในระยะสั้นและระยะยาวได้ ทั้งนี้วิธีการจัดส่งสมุนไพร ร้านค้าส่งสมุนไพรจะนำสินค้ามาจำหน่ายยังร้านด้วยตนเอง โดยใช้คลองดำเนินสะดวกในการขนส่งดังที่ได้กล่าวมาแล้วในช่วงพัฒนาการของร้าน และในระยะเวลาต่อมาร้านค้าส่งสมุนไพรดังกล่าวได้เปลี่ยนมาจัดส่งสมุนไพรผ่านทางบริษัทรับขนส่งสินค้า ก็ยังส่งสินค้าผ่านทางลำคลองดำเนินสะดวก และปัจจุบันร้านค้าส่งจะใช้บริษัทขนส่งด้วยรถยนต์มาจัดส่งสมุนไพรให้แก่ทางร้าน ดังนั้น จะเห็นได้ว่าผู้ค้าส่งยาสมุนไพรจีนที่ติดต่อกับทางร้านมาอย่างยาวนานในฐานะผู้สนับสนุนวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการให้บริการแก่ลูกค้า สะท้อนถึงมิติความสัมพันธ์ทำให้เกิดเป็นเครือข่าย

ความสัมพันธ์ที่แน่นอน ถึงแม้ว่าจะมีคู่ความสัมพันธ์ที่ไม่มาก แต่กิจกรรมที่เกิดขึ้นในเครือข่ายนั้นมิมิติที่สลับซับซ้อนทั้งในเชิงประวัติความเป็นมา เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ทางสังคมยังส่งผลต่อการวางแผนการดำเนินกิจการของร้านเอี้ยะเล้งฮั้งจนถึงปัจจุบัน ดังที่ร้านได้ให้ข้อมูลว่า

“สั่งกับร้าน...มานานแล้วตั้งแต่สมัยเตี้ย เป็นเพื่อนคนจีนที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยด้วยกัน ตอนเด็ก ๆ เราก็ไปสั่งยาที่ร้านกับเตี้ย ช่วยเตี้ยถือยากลับมาขายที่ร้าน พอเตี้ยอายุมากเราก็มาดูแลสั่งยา ตอนหลังมีโทรศัพท์ก็โทรไปสั่งได้ ตั้งค์ก็ยังไม่ต้องจ่าย เก็บบิลไว้หลาย ๆ ใบแล้วค่อยไปจ่ายได้ เขาก็เชื่อใจร้านเรา เพราะสั่งของกันมานาน พอมียาตัวไหนแพง ถูก ราคาขึ้นลง เขาก็จะบอกให้สั่งซื้อมาเก็บไว้ล่วงหน้า หรือยาตัวไหนที่หาซื้อยาก ๆ เราก็ให้वानให้เขาช่วยหาให้ก็มี สินค้าตัวไหนไม่มีหรือตีไม่ตีอย่างไร ของปลอมของจริงก็จะให้เขาช่วยดูให้”

๓.๒ ความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้เข้ามาใช้บริการ

๓.๒.๑ ความสัมพันธ์กับกลุ่มลูกค้าที่เป็นเครือญาติหรือเพื่อนบ้านชาวไทยเชื้อสายจีน

ลูกค้ากลุ่มนี้เป็นกลุ่มลูกค้าที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับทางร้านเปรียบเสมือนเครือญาติ หรือเป็นเพื่อนบ้านที่อยู่ระแวกเดียวกันมาตั้งแต่อดีตหรือแม้ปัจจุบันจะแยกย้ายไปอยู่ห่างไกลกันยังคงเป็นลูกค้าประจำของทางร้าน ด้วยเหตุที่ว่าได้มีการติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยอดีตกับผู้ก่อตั้งร้านโดยเป็นกลุ่มคนจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่อำเภอดำเนินสะดวก ริมสองฝั่งคลองดำเนินสะดวก ประกอบอาชีพค้าขาย ทำสวน ปลูกพืช ผัก ผลไม้ กลุ่มชาวจีนเหล่านี้ได้กลายมาเป็นลูกค้าของทางร้านมีความสนิทสนมกับผู้ก่อตั้งร้าน ต่อมาเมื่อมีครอบครัว มีลูก มีหลาน คนในรุ่นลูก รุ่นหลานมีความรู้จักความคุ้นเคยสนิทสนมกันก็มาใช้บริการจากทางร้านอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นกลุ่มลูกค้าประจำของทางร้าน โดยเมื่อเวลาเกิดอาการเจ็บไข้ได้ป่วยหรือต้องการบำรุงดูแลสุขภาพกลุ่มลูกค้าที่เป็นเครือญาติและเพื่อนบ้านชาวไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้จะมาใช้บริการกับทางร้านเป็นประจำ ดังที่ลูกค้าท่านหนึ่งของทางร้าน กล่าวให้ฟังว่า

“รู้จักกันมาตั้งแต่รุ่นเตี้ยแล้ว เตี้ยเขาเป็นเพื่อนกับอาแปะ
เจ้าของร้าน สมัยก่อนเขามาจากเมืองจีนพร้อม ๆ เขามาทำกินกันที่นี้พร้อม ๆ กัน
บ้านอยู่ใกล้กัน แต่ก่อนก็ไปมาหาสู่มากินยาที่นี้ตั้งแต่รุ่นเตี้ย ฉันที้มาก็กัน
ต่อ ๆ จนถึงลูก หลาน”

หรือลูกค้าอีกท่านหนึ่ง กล่าวให้ฟังว่า

“กินยาร้านนี้มาตั้งนานแล้ว ตั้งแต่สมัยเตี้ย สมัยก่อนเตี้ย
กับเพื่อน ๆ เขามานั่งคุยกันหรือเจ๊เตี้ยที่ร้าน อาแปะเจ้าของร้านเขาก็มาจากจีน
รุ่นเดียวกับเตี้ย พอไม่สบายเตี้ยก็พามาหาอาแปะกินยาแล้วก็หาย ที่บ้านไม่ว่า
แม่ น้องนุ่ใครเป็นอะไร ก็จะมาขึ้นยากับที่ร้านนี้”

จะเห็นได้ว่ากลุ่มลูกค้าที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนนี้เป็นลูกค้า
ที่มาใช้บริการทางร้านจากรุ่นสู่รุ่นจากรุ่นพ่อสู่รุ่นลูกและรุ่นหลานที่มีความเชื่อ
เกี่ยวกับการรักษาด้วยการแพทย์แผนจีน การติดต่อสัมพันธ์กันนี้นอกจากจะมี
ลักษณะของความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนเงื่อนไขทางเศรษฐกิจคือการเป็น
ผู้ให้บริการและเป็นลูกค้าที่มาใช้บริการระหว่างกันแล้ว ปัจจัยที่เป็นตัวสนับสนุน
อีกประการหนึ่งคือความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างร้านกับลูกค้าแต่ละรายที่มา
ใช้บริการที่เปรียบเสมือนคนพวกเดียวกันเป็นญาติ เพื่อนบ้าน มีการให้
คำปรึกษา การช่วยแก้ไขปัญหา การสอบถามสารทุกข์สุขดิบระหว่างกัน รวมไปถึง
ถึงการร่วมกิจกรรมในโอกาสสำคัญหรือได้ทำกิจกรรมร่วมกันในเทศกาลต่าง ๆ
นอกจากนี้ยังกล่าวได้ว่า การมาใช้บริการของลูกค้าแต่ละรายมาอยู่รวมกัน
ภายในร้านได้กลายเป็นพื้นที่ทางสังคมให้แก่ผู้คนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้มา
แลกเปลี่ยนพูดคุย ถกเถียงแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ถือเป็นกิจกรรม
ที่ช่วยกระชับความสัมพันธ์ของคนในกลุ่มหรือเครือข่ายด้วย

๓.๒.๒ ความสัมพันธ์กับ “ชาวสวน” ในฐานะลูกค้ากลุ่มหลัก

ผู้คนส่วนใหญ่ในพื้นที่อำเภอดำเนินสะดวกประกอบอาชีพ
เกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำสวนปลูกพืช ผัก ผลไม้นานาชนิดซึ่งมีการขยายตัว
มากขึ้น ภายหลังจากชุดคลองดำเนินสะดวก ผู้ที่ประกอบอาชีพทำสวนดังกล่าว
มีทั้งที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน คนไทยพื้นถิ่น ลูกค้าที่ประกอบอาชีพทำสวนนี้เป็น

ลูกค้ากลุ่มสำคัญของร้าน เนื่องจากเป็นกลุ่มลูกค้าที่มีสัดส่วนการมาใช้บริการกับร้านเมื่อเปรียบเทียบกับลูกค้าที่ประกอบอาชีพประเภทอื่น ๆ มีทั้งที่เป็นลูกค้าประจำ ลูกค้าชาจร สำหรับลูกค้าประจำส่วนใหญ่จะนิยมกันมาใช้บริการที่ร้านเป็นครอบครัว ซึ่งเหตุผลหนึ่งอาจอธิบายได้จากการเป็นคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันและมีความเชื่อในการรักษาด้วยการแพทย์แผนจีน ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ได้รับมาจากการที่บรรพบุรุษได้รักษาด้วยการแพทย์แผนจีนมาก่อน หรือลูกค้าชาวสวนบางรายซึ่งไม่เคยมาใช้บริการกับทางร้าน แต่ได้รับคำแนะนำจากลูกค้าประจำที่เป็นชาวสวนด้วยกันหรือรู้จักกัน และมาทำการรักษาที่ร้านจนหายจึงพาครอบครัวและแนะนำผู้ใกล้ชิดให้มารับรักษาจนกลายเป็นลูกค้าประจำ ดังที่ลูกค้าชาวสวนรายหนึ่ง กล่าวว่า

“พอเป็นอะไรก็มาที่นี่ กินยาที่นี่มานาน อย่างเราเป็นไขปวดหัว ตัวร้อน เจ็บตรงโน้นตรงนี้ ก็มาหากินยาแล้วก็ ค่อยยังชั่วขึ้น อย่างฉันทหรือพี่ ๆ น้อง ๆ ปี ๆ หนึ่งก็จะมาจัดยาต้องบำรุงเส้น กินทุกปีแหละ”

กรณีของลูกค้ารายนี้ กล่าวว่า

“แต่ก่อนไม่รู้จักหรอก มีพรรคพวกที่ทำสวนด้วยกันเขาบอกให้มา พอมากินยาแล้วถูกกับโรคที่นี้ก็มาตลอด ตั้งแต่รุ่นเตี่ยของเจ้เจ้ของร้านเขาแล้ว กินยาที่ร้านเนี่ยมาเกือบจะสิบกว่าปีแล้ว”

ความสัมพันธ์กับลูกค้าประเภทที่หนึ่ง คือ กลุ่มลูกค้าที่เป็นเครือญาติหรือเพื่อนบ้านชาวไทยเชื้อสายจีน และประเภทกลุ่มลูกค้าชาวสวนที่มาใช้บริการจากทางร้านอยู่หลายครั้งอย่างต่อเนื่องนี้ ยังสะท้อนจากสมุดจดบันทึกของทางร้าน ที่นอกจากจะมีการบันทึกข้อมูลลูกค้าในสมุดบันทึกการใช้บริการรายเดือนแล้ว ทางร้านยังดึงข้อมูลประวัติการออกใบสั่งยาของลูกค้าที่มาใช้บริการประจำมาจัดเก็บไว้ในสมุดบันทึกฉบับพิเศษ ตามรายชื่อของลูกค้า โดยเมื่อลูกค้ามาใช้บริการกับทางร้านมีภาวะอาการเจ็บป่วยในลักษณะอาการเดิมก็จะให้ทางร้านจัดยาชุดดังกล่าวไปรับประทาน หรือปรับยาเพียงเล็กน้อยหากมีอาการอื่นเพิ่ม บางรายโทรศัพท์มาสั่งให้จัดยา ทำให้สะดวกต่อการเรียกดูประวัติและการรักษาโรคได้ตามภาวะการเจ็บป่วยของลูกค้า นอกจากนี้ยังมีกรณี

ที่ลูกค้าบางรายซึ่งมีใบสั่งยาส่วนตัวที่ได้รับมาจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ได้รับสืบทอดต่อ ๆ กันมาภายในครอบครัว ญาติมิตรให้กันเอง หรือใบสั่งยาที่เขียน โดยร่างทรง จะนำไปสั่งยาดังกล่าวมาฝากไว้กับทางร้านเก็บไว้ เมื่อต้องการใช้ก็จะให้ทางร้านจัดยาตามใบสั่งยาที่ฝากกับทางร้าน นอกจากนี้แล้วลูกค้าที่เป็นชาวสวนที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกับทางร้านยังมักจะนำพืชผัก หรือผลไม้ของสวนที่ปลูกมามอบเป็นของฝากให้กับทางร้านเป็นประจำด้วย

๓.๒.๓ ความสัมพันธ์แบบลูกส่งต่อจาก “กลุ่มลูกค้าประจำ”

ลักษณะของความสัมพันธ์นี้เกิดขึ้นจากการที่ลูกค้าประจำของร้านอาจเป็นกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนที่เป็นเครือญาติหรือเพื่อนบ้านระแวกเดียวกัน กลุ่มชาวสวน ไปให้คำแนะนำชักชวนให้มาใช้บริการกับทางร้าน ลูกค้าประจำที่เป็นผู้แนะนำนั้นอาจเป็นโรคที่คล้ายคลึงกับผู้ที่ถูกชักชวนให้มาใช้บริการจากทางร้านแล้วมีอาการดีขึ้น หายขาดได้ หรืออาจจะมีอาการเจ็บป่วยที่มีความแตกต่างกันไปแล้วลองชักชวนมาใช้บริการที่ร้าน ลักษณะของลูกค้าประเภทนี้จะประกอบอาชีพที่หลากหลายเป็นทั้งชาวสวน เจ้าของกิจการ บริษัท โรงงาน พ่อค้า แม่ค้า พนักงาน ข้าราชการ รับจ้างทั่วไป แม่บ้าน และอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะอยู่นอกเขตพื้นที่อำเภอดำเนินสะดวก เช่น อำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดราชบุรี จังหวัดที่อยู่ข้างเคียง เช่น กาญจนบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ นครปฐม สมุทรสาคร สมุทรสงคราม กรุงเทพมหานคร เป็นต้น ลูกค้าประเภทนี้เมื่อมาทำการรักษาที่ร้านในครั้งแรก มักจะกล่าวให้กับทางร้านฟังว่า ได้รับคำแนะนำมาจากใคร อาศัยอยู่ที่ไหน หากจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ของลูกค้าที่ได้รับคำแนะนำต่อ ๆ กันมาในการมาใช้บริการจะพบว่า มีรูปแบบที่หลากหลายมีทั้งการเป็นเครือญาติกัน การเป็นเพื่อนบ้านกัน การประกอบอาชีพในย่านชุมชนเดียวกัน ตัวอย่างเช่น กลุ่มลูกค้าในพื้นที่ตลาดสดมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร กรณีของลูกค้ารายหนึ่งซึ่งเป็นเจ้าของกิจการขายอาหารทะเลสด เป็นลูกค้าที่ได้รับคำแนะนำจากคนในพื้นที่ซึ่งเคยมาใช้บริการจากทางร้านหลังจากนั้นได้ชักชวนญาติ รวมทั้งเพื่อน ๆ ที่ประกอบธุรกิจค้าขาย

ในย่านตลาดสดมหาชัยมาใช้บริการที่ร้านจนคนในพื้นที่ดังกล่าวกลายเป็นลูกค้าประจำของร้านหลายคน ดังที่ลูกค้าท่านหนึ่งได้เล่าว่า

“พอดีมีคนแถวนี้เคยไปที่ร้านเป็นโรคเดียวกัน เขาก็บอก ว่ากินแล้วหาย เราก็ลองมาบ้าง พอมารักษาอาการเบาหวาน ความดัน อาการปวดหัว อาการมันก็ดีขึ้น ก็เลยชวนพี่ ๆ น้อง ๆ ของตัวเองมาบ้าง เขาก็อาการดีขึ้น คนที่ค้าขายในมหาชัยหลายเจ้าก็ไปที่ร้านหลายคน ฉันทก็มาตั้งแต่ร้านอยู่ริมน้ำจนย้ายมาอยู่ริมถนน”

นอกจากนี้ยังมีกรณีผู้ที่ประกอบอาชีพค้าขาย และทำสวน ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว หลักสี่ จังหวัดสมุทรสาคร และในเขตอำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นพื้นที่ต่อเนื่องใกล้เคียงกัน ได้รับคำแนะนำจากแม่ค้า ชาวแกงในตลาดสดบ้านแพ้ว มาใช้บริการจากทางร้าน และได้แนะนำให้ลูกค้าซึ่งมารับประทานอาหาร ได้ทดลองมารักษาอาการเจ็บป่วยจากทางร้าน ดังที่ลูกค้าท่านหนึ่ง กล่าววว่า

“กินยาที่ร้านมาเป็นสิบ ๆ ปีแล้ว กินแล้วก็หาย เป็นอะไรก็มาที่นี่ก็บอกญาติ ๆ พี่น้องที่ทำสวน ลูกค้าที่มาที่ร้าน คนแถวบ้านให้ลองมาดู เขาก็มากขึ้นก็ดีขึ้น คนแถวหนองสองห้องสามพราน ก็มาที่นี่กัน”

การรักษาในครั้งแรกของผู้ที่ถูกแนะนำมา ลูกค้านั้นก็ให้คำแนะนำอาจจะพาผู้ที่ถูกแนะนำมากับตัวเองเนื่องจากผู้ที่ถูกให้คำแนะนำไม่รู้จักสถานที่ตั้งของร้าน จึงอาสาพามาให้ หรือในบางครั้งก็พาผู้ถูกให้คำแนะนำมาพร้อมกับตนเอง โดยที่ตัวเองนัดหมายกับทางร้านไว้ว่าจะมาตรวจสอบอาการซ้ำจากการรับประทานยาไปแล้ว หรือทางร้านนัดให้มาดูอาการ การพากันมาทั้งครอบครัว การนัดหมายเพื่อน ๆ ในระแวกบ้านเดียวกันมา ลูกค้าที่ได้รับคำแนะนำจากลูกค้าประจำของร้านนี้จะไปแนะนำผู้อื่นต่อไปเรื่อย ๆ จนทำให้เห็นภาพของกลุ่มลูกค้าที่อาศัยอยู่ตามท้องถิ่นแต่ละแห่งได้อย่างชัดเจน ก็จะมารักษาอาการเจ็บป่วยดูแลสุขภาพกับทางร้านกลายเป็นลูกค้าประจำหรือลูกค้าบางรายที่มีอาการดีขึ้นมากหรือหายขาดนาน ๆ ครั้งที่เจ็บป่วยก็จะมาให้ทางร้านตรวจวินิจฉัยให้ จึงกล่าวได้ว่าลูกค้าประเภทนี้ได้รับการถ่ายทอด

ประสบการณ์ในการรักษาระหว่างลูกค้าที่ได้มาใช้บริการของร้านในลักษณะ “ปากต่อปาก” และได้ทดลองมารับรักษาที่ร้านด้วยตัวเองจนเมื่อมีสุขภาพดีขึ้น จึงมีการแนะนำกันต่อไป ลูกค้าประเภทนี้จึงมีความสำคัญกับการดำรงอยู่ของกิจการของร้านไม่น้อยไปกว่าลูกค้าประเภทอื่น ๆ

อภิปรายผลการวิจัย

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับร้านเอี้ยะเล่งฮั้งในแต่ละยุคสมัย ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยสองประการที่สามารถอธิบายได้ คือ ปัจจัยภายนอก เกิดจากนโยบายการพัฒนาของรัฐ ได้แก่ การพัฒนาการคมนาคมทางน้ำและทางบกที่มีผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การขยายตัวของชุมชนริมน้ำและการเคลื่อนย้ายศูนย์กลางทางเศรษฐกิจชุมชนจากริมน้ำสู่ริมถนน สอดคล้องกับข้อค้นพบในงานวิจัยหลายชิ้นที่ศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานของอำเภอดำเนินสะดวกในอดีตถึงปัจจุบัน เช่น งานศึกษาของพรณทิพย์ เปี่ยมพุกธากุล (๒๕๓๗) และงานของวาริกา มังกะลัง (๒๕๕๖) ให้ข้อสรุปที่ตรงกันว่า การขาดคล่องดำเนินสะดวกนับเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการตั้งถิ่นฐานของชุมชน เนื่องจากบทบาทของคลองมีส่วนสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและยังได้เชื่อมร้อยความสัมพันธ์ทางสังคมตามย่านชุมชนต่าง ๆ และบทบาทเศรษฐกิจ ได้แก่ การเป็นเส้นทางขนส่งสินค้าระหว่างหัวเมืองและกรุงเทพมหานคร การเกิดย่านการค้าริมน้ำหรือตลาดน้ำ ขณะเดียวกันเมื่อมีการพัฒนาการคมนาคมทางบกด้วยการตัดระบบโครงข่ายถนนทำให้บทบาทของคลองดำเนินสะดวกลดความสำคัญลง ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของชุมชน และการตั้งถิ่นฐานก็เปลี่ยนแปลงไปสู่ริมถนน และปัจจัยภายใน คือ ธุรกิจครอบครัวของร้านเอี้ยะเล่งฮั้งที่มีการสั่งสมความรู้ และประสบการณ์ของสมาชิกภายในครอบครัว มีการสืบทอดความรู้และการค้าจากรุ่นสู่รุ่นผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ของสมาชิก จึงทำให้เกิดเป็นแบบแผนในการให้บริการตามองค์ความรู้การแพทย์แผนจีน ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของร้านเอี้ยะเล่งฮั้ง รวมทั้งการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมให้เกิดความลึกซึ้งในศาสตร์การแพทย์แผนจีน และ

การแพทย์แผนไทยของทายาทที่สืบทอดกิจการของร้าน เพื่อนำมาประยุกต์ในการให้บริการแก่ลูกค้าที่มาใช้บริการอย่างเห็นผล จึงทำให้ร้านเอี้ยะเล่งอึ้งสามารถดำรงอยู่ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพรทิพย์ อุศุภรัตน์ (๒๕๓๖) ได้กล่าวว่า การที่จะทำให้การรักษาโรคด้วยยาแผนโบราณดำรงอยู่ได้นั้น ผู้ให้บริการคือหมอยา หมายรวมถึงร้านขายยาจะต้องมีการพัฒนาปรับปรุงตัวเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อสร้างความศรัทธาเชื่อมั่นแก่ผู้ใช้บริการ

การดำรงอยู่ของร้านเอี้ยะเล่งอึ้งนอกจากจะตั้งอยู่บนความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจระหว่างผู้ค้าส่งสมุนไพร และระหว่างลูกค้าที่มาใช้บริการกับทางร้านแล้วยังมีความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship) ที่เป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนการดำรงอยู่ของร้านปรากฏควบคู่กันไปด้วย ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างร้านกับผู้ค้าส่งสมุนไพร ซึ่งเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนด้วยกันที่มีการติดต่อสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนานตั้งแต่รุ่นผู้ก่อตั้งของทั้งสองฝ่ายจนถึงรุ่นลูกในปัจจุบัน จึงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ในการจัดหาสมุนไพร การรับทราบสถานการณ์ตลาดสมุนไพร แนวโน้มและทิศทางของระดับราคาสมุนไพร การสั่งซื้อสินค้าล่วงหน้า ปัจจัยเหล่านี้ได้พัฒนาไปสู่ความไว้วางใจระหว่างกัน ทำให้ร้านเอี้ยะเล่งอึ้งสามารถที่จะวางแผนการจำหน่ายสมุนไพรได้อย่างราบรื่น

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มลูกค้าที่มาใช้บริการกับทางร้าน ได้แก่ ความสัมพันธ์กับกลุ่มลูกค้าที่เป็นเครือญาติหรือเพื่อนบ้านชาวไทยเชื้อสายจีนด้วยกันที่ติดต่อกันมานานตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ สืบทอดมาถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ความสัมพันธ์กับกลุ่มลูกค้า “ชาวสวน” ในฐานะลูกค้ากลุ่มหลัก โดยลูกค้าประเภทนี้จึงมีส่วนในการมาใช้บริการกับทางร้านมากกว่ากลุ่มอื่นเมื่อเทียบกับกลุ่มอาชีพอื่น ความสัมพันธ์แบบ “ส่งต่อ” จากกลุ่ม “ลูกค้าประจำ” เป็นกลุ่มลูกค้าที่มาใช้บริการกับทางร้าน ซึ่งได้รับคำแนะนำจากกลุ่มลูกค้าประจำของร้าน คือกลุ่มลูกค้าที่เป็นเครือญาติหรือเพื่อนบ้านชาวไทยเชื้อสายจีน และกลุ่มชาวสวน โดยกลุ่มลูกค้ากลุ่มนี้ประกอบอาชีพที่หลากหลาย ลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับร้านเอี้ยะเล่งอึ้ง สะท้อนถึงสิ่งที่

Granovetter และ Swedberg (2011) เรียกว่า กระบวนการพบปะกันทางสังคม ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างผู้กระทำระดับปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มแต่ละคนถูกเชื่อมโยงความสัมพันธ์ประเภทต่าง ๆ ในที่นี้ได้แก่ ความสัมพันธ์แบบเครือข่าย และเพื่อนบ้านชาวไทยเชื้อสายจีน ความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อนชาวสวน ความสัมพันธ์แบบครอบครัว กลุ่มอาชีพ เป็นต้น มีความผูกพันในลักษณะของการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การให้คำแนะนำ ปรีกษา รวมไปถึงลักษณะของความผูกพันที่นำไปสู่ความไว้นื้อเชื่อใจกัน โดยมีร้านเอี้ยะเล้งฮั้งเป็นศูนย์กลาง (Egocentric Work) เส้นสายของความสัมพันธ์ที่ร้านมีอยู่นั้น คือ เครือข่ายและความสัมพันธ์ทางสังคมที่ทับซ้อนอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับร้านเอี้ยะเล้งฮั้งนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

๑. หน่วยงานทางการศึกษาในระดับชุมชน อำเภอ สามารถใช้ข้อมูลจากการวิจัยไปสอดแทรกในบทเรียนเพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชนผ่านจากกรณีศึกษาของร้านเอี้ยะเล้งฮั้ง

๒. หน่วยงานด้านสาธารณสุขของอำเภอ หรือจังหวัดสามารถรวบรวมข้อมูลคลังความรู้ด้านสุขภาพของชุมชน และนำไปเผยแพร่ให้แก่ประชาชนทั่วไป ใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจดูแลสุขภาพตนเองด้วยวิธีการแพทย์ทางเลือกได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้เกี่ยวกับการแพทย์แผนจีนในประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการกับผู้ใช้บริการ เครือข่ายทางสังคมระหว่างผู้ค้าส่งสมุนไพรจีนในประเทศไทย กระบวนการเข้าสู่อาชีพแพทย์แผนจีน การสืบทอดอาชีพ การดำรงอยู่ของร้านสมุนไพรจีนแผนโบราณ บทบาทการแพทย์แผนจีนต่อชุมชน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาศาสนาแพทยแผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. (๒๕๕๖). “หนึ่งทศวรรษการแพทย์แผนจีนในประเทศไทย”. รายงานการสาธารณสุขไทยด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก ๒๕๕๔ - ๒๕๕๖. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข. ชวลิต สันตกิจรุ่งเรือง. (๒๕๔๙). การแพทย์แผนจีนในประเทศไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคต. วารสารกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, ๔ (๒), ๙๙ - ๑๒๑.
- ชาย โพธิ์สิตา. (๒๕๔๗). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พรณทิพย์ เปี่ยมพุทธานุกุล. (๒๕๓๗). วิวัฒนาการชุมชนและตลาดน้ำดำเนินสะดวก. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมืองคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรทิพย์ อุศุภรัตน์. (๒๕๓๖). การรักษาโรคด้วยยาแผนโบราณ : กรณีศึกษาร้านขายยาเจ้ากรมเปือ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ยุพาวดี บุญชิต และทัศนีย์ ฮาชาไนท์. (๒๕๔๙). การศึกษาสถานภาพการให้บริการการแพทย์จีนของสถานพยาบาลในปัจจุบัน. วารสารกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, ๔ (๒), ๕๗ - ๗๕.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๕๗). พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- วาริกา มั่งกะลัง. (๒๕๕๖). ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมคลองดำเนินสะดวก ช่วงหลักที่ ๕ ถึงหลักที่ ๖ จังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิยะดา ทองมิตร. (๒๕๒๗). **การใช้แรงงานชาวจีนในสังคมไทย พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๔๕๓**. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากร.

อิทธิพร ขำประเสริฐ. (๒๕๕๙). **เรื่องเล่าจากร้านเอี้ยะเล้งฮั้ง : ความเป็นมาและการให้บริการทางการแพทย์แผนจีนโบราณแห่งหนึ่งในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี**. รายงานวิจัยที่ระลึกในโอกาสครบรอบ ๗๘ ปี แห่งการก่อตั้ง. (เอกสารอัดสำเนา).

_____. (๒๕๕๙). **นายคี้ แซ่ตั้ง ผู้ก่อตั้งร้านเอี้ยะเล้งฮั้ง และภรรยา**. รายงานวิจัยที่ระลึกในโอกาสครบรอบ ๗๘ ปี แห่งการก่อตั้ง. (เอกสารอัดสำเนา).

_____. (๒๕๕๙). **บรรยากาศบริเวณตลาดปากคลองสะเดาในอดีต**. รายงานวิจัยที่ระลึกในโอกาสครบรอบ ๗๘ ปี แห่งการก่อตั้ง. (เอกสารอัดสำเนา).

_____. (๒๕๕๙). **การจัดจำหน่ายสมุนไพรในร้านเอี้ยะเล้งฮั้งสมัยที่ร้านตั้งอยู่ริมคลองดำเนินสะดวก**. รายงานวิจัยที่ระลึกในโอกาสครบรอบ ๗๘ ปี แห่งการก่อตั้ง. (เอกสารอัดสำเนา).

_____. (๒๕๕๙). **ภายในร้านเอี้ยะเล้งฮั้งปัจจุบัน**. รายงานวิจัยที่ระลึกในโอกาสครบรอบ ๗๘ ปี แห่งการก่อตั้ง. (เอกสารอัดสำเนา).

_____. (๒๕๕๙). **ภาพถ่ายทางอากาศแสดงบริเวณพื้นที่ตั้งของร้านจากริมคลองดำเนินสะดวกสู่ริมถนน**. รายงานวิจัยที่ระลึกในโอกาสครบรอบ ๗๘ ปี แห่งการก่อตั้ง. (เอกสารอัดสำเนา).

Granovetter, M. & Swedberg, R. (2011). **The Sociology of Economic Life**. (3rd ed.). New York : Boulder, CO: Westview Press

ที่ทัศนวัฒนธรรม

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Pendleton, R.L. (1936). **Rat Buri Changwat Boat with Load of Dried Red Peppers.** United States : University of Wisconsin Milwaukee Libraries.